

«الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ»

آن بندگان که چون سخن بشنوند نیکوترین آن را عمل کنند.

سوره‌ی زمر آیه‌ی ۱۸

رفتار با کودک

با تشکر فراوان از راهنمایی‌ها و مساعدت صمیمانه‌ی استاد ارجمندم جناب آقای دکتر غلام‌رضا حاجی حسین‌نژاد از استادان برجسته‌ی علوم تربیتی و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم تهران و جناب آقای غلام عباس سرشور خراسانی از کارشناسان دفتر برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی که من را در تدوین این کتاب یاری نمودند.

تدوین: علی رضا عارف نیا

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور: رفتار با کودک / تدوین علیرضا عارف نیا.
مشخصات نشر: تهران: شورا
مشخصات ظاهری: ۶۴ ص.: مصور (رنگی)
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۹۰-۳۸-۰-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیپا - ۸۵
موضوع: والدین و کودک
موضوع: کودکان -- روانشناسی
موضوع: رفتار والدین
رده‌بندی کنگره: ۲ ع ۲ / ۵ / ۷۲۳ BF
رده‌بندی دیویی: ۱۵۵/۳
شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۷۷۱-۸۵ م

رفتار با کودک

تدوین: علی‌رضا عارف نیا
ویراستار: معصومه رضوان فر
مدیر فنی: هوشنگ آشتیانی
طراح گرافیک: علی ابوالحسنی
تصویرگر: فرشید پیمان پو
طراح جلد: کاظم طلائی
چاپ چهارم: ۱۳۹۶ با شمارگان ۱۰۰۰
چاپ: پرستو
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۹۰-۳۸-۰-۰
قیمت: ۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه ۸

فصل اول: تربیت زمینه ساز یادگیری ■ ۹

ارتباط تربیت و یادگیری ■ ۱۰

رسالت والدین ■ ۱۱

پرورش عاطفی کودک ■ ۱۱

مرز محبت ■ ۱۲

افراط در محبت ■ ۱۲

شیوه‌های ابراز محبت ■ ۱۳

مشخصات محبت موردنیاز ■ ۱۳

نشانه‌های کمبود محبت در کودکان ■ ۱۴

موانع تشخیص عیوب عاطفی (حجاب محبت پدر و مادری) ■ ۱۴

زمان توجه ■ ۱۵

حدود مراقبت مادر از کودک ■ ۱۵

عوامل پیدایش خوی کم رویی ■ ۱۶

راه درمان ■ ۱۷

فصل دوم: چگونگی یاری کردن کودکان ■ ۱۹

پذیرفتن عواطف ■ ۲۰

تشویق به استقلال کودک ■ ۲۲

اعتماد به نفس در کودک ■ ۲۳

حل مشکل کودک ■ ۲۴

جانشین‌های مفید به جای تنبیه ■ ۲۵

کودکان آن‌گونه زندگی می‌کنند که آموخته‌اند ■ ۲۶

فصل سوم: شیوه‌های رفتاری ■ ۲۷

فرصت دیدن و فکرکردن به کودک داده شود ■ ۲۸

بگذاریم خودش فعالیت‌ها را انجام دهد ■ ۲۹

کودک را همان‌طور که هست بپذیریم ■ ۳۰

از مقایسه کودک با سایر کودکان خودداری کنیم ■ ۳۱

بیش از حد توان کودک از او انتظار نداشته باشیم ■ ۳۲

در صورت امکان نمایشگاهی از فعالیت‌های او تشکیل دهیم ■ ۳۳

راه‌هایی که می‌توان کودک را دعوت به همکاری کرد ■ ۳۶

یک نکته‌ی ساده اما قابل توجه ■ ۴۱

با کودکان چگونه سخن بگوییم بهتر است ■ ۴۲

ستایش سودمند در خانه و مدرسه ■ ۴۳

تمجید درست، تمجید نادرست ■ ۴۴

آزاد کردن کودک از ایفای نقش در خانه و مدرسه ■ ۴۵

فصل چهارم: نکات مؤثر در یادگیری کودک ■ ۴۷

ایجاد شادی (انگیزش) در کلاس ■ ۴۸

شوق زندگی کردن را به کودکان بیاموزیم ■ ۴۸

استفاده از بازی‌های متنوع در کلاس جهت یادگیری ■ ۴۹

دادن آزادی عمل به کودکان در کلاس ■ ۴۹

عوامل مؤثر در یادگیری ■ ۵۱

برنامه‌ریزی والدین و مربیان برای پیشرفت کودک ■ ۵۲

فصل پنجم: نظریه‌ی یادگیری گارنر ■ ۵۵

کاربرد نظریه‌ی گارنر در یادگیری ■ ۵۶

هوش های هشت گانه‌ی گارنر ■ ۵۶

آموزش طراحی شده بر مبنای فردیت بر اساس نظریه‌ی هوش های چندگانه ■ ۵۸

پروژه‌ی اسپکتروم ■ ۵۹

استفاده از فن قصه‌گویی در مشاوره ■ ۶۰

اهداف کلی در قصه‌گویی ■ ۶۰

اهداف خاص در قصه‌گویی ■ ۶۱

روش‌های اجرایی قصه‌گویی ■ ۶۱

بازی به عنوان یک ابزار تشخیص و درمان اختلالات رفتاری ■ ۶۲

نکات ضروری در زمینه‌ی اصلاح یا تعدیل اختلالات رفتاری در کودکان ■ ۶۳

منابع ■ ۶۴

مقدمه

همان‌طور که می‌دانیم رشد تکنولوژی و گسترش وسایل ارتباط جمعی و استفاده‌ی کودکان از این وسایل ارتباطی موجب گسترش توانایی‌های ذهنی آنان شده و درک آنان را از مسایل بالا برده و قدرت یادگیری آنان را به مراتب افزایش داده است و به همین دلیل لازم است که ما در نحوه‌ی رفتارهای آموزشی‌مان در ارتباط با کودک تجدیدنظر نماییم تا بتوانیم مطابق با توانایی‌های آنان در موارد مختلف پیش برویم و استعدادهای آنان را شکوفا سازیم که ان‌شاءالله در مسیر لازم خود قرار گیرند. کودکان چون خمیرهایی در دست ما هستند که هرطور با آنان رفتار کنیم شخصیت آینده‌ی آنان نیز بر همان اساس شکل می‌گیرد که این مهم در فرمایشی از امیرمؤمنان حضرت علی (ع) بیان شده است:

قال علی (ع): قَلْبُ الْحَدَثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أَلْقَى فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ!

دل کودک مانند زمین خالی از بذر و گیاه است. هر تخمی که در آن افشاند شود به خوبی می‌پذیرد و در خود می‌پرورد.

پس ضروری است که آخرین روش‌های پرورش کودک را به کار بندیم تا بتوانیم به راحتی با فرزندانمان ارتباط برقرار نماییم و آموزش‌های لازم را با کمترین زحمت و بیشترین تأثیر به آنان دهیم و در ضمن خاطره‌ی خوبی از این آموزش‌ها را در ذهن و ضمیر کودک باقی بگذاریم. امید است که این مختصر نوشته موجب جلب رضای حق تعالی شده و مورد توجه و استفاده‌ی شما اولیای گرامی و مربیان محترم قرار گیرد.

علی‌رضا عارف‌نیا

فصل اول

تربیت زمینه ساز یادگیری

والدین و تربیت

● ارتباط تربیت و یادگیری:

همان‌طور که می‌دانیم یادگیری و تربیت همیشه همراه یکدیگر بوده و جدایی‌ناپذیر می‌باشند و در واقع تربیت هم نوعی یادگیری به حساب می‌آید. یادگیری، درست زندگی کردن و به خوبی فراگرفتن آداب اجتماعی، انسانی و اخلاقی (البته تربیت به معنای خاص آن) است که خود زمینه‌ی اولیه‌ی یادگیری رسمی کلاسیک را فراهم می‌سازد و نهادی هم که رسماً متولی امر یادگیری و تربیت کودکان و نوجوانان می‌باشد، یعنی وزارت آموزش و پرورش (یادگیری و تربیت) به همین نام اسم‌گذاری شده است. زیرا همیشه یادگیری در کنار تربیت معنا پیدا می‌کند و تربیت هم بدون یادگیری امکان‌پذیر نخواهد بود. خوب است که ابتدا به چند نکته‌ی تربیتی اشاره کنیم که رعایت صحیح آن یادگیری موفق را به دنبال دارد.

● رسالت والدین:

یکی از وظایف دینی پدران و مادران توجه کامل به پرورش احساسات کودکان و مراقبت در تربیت عواطف آنان است این مهم در یکی از فرمایشات گوهریار امام سجاده(ع) آمده است:

... وَاعْنَى عَلَى تَرْبِيَتِهِمْ وَتَأْدِيبِهِمْ وَبِرْهَمٍ...^۱

(خدایا) مرا در تربیت و تأدیب و نیکی کردن به ایشان (فرزندانم) یاری فرما.

احساس عاطفی در کودکان خیلی زود بیدار می‌شود. در موقعی که تمام بدن کودک در نهایت ضعف و ناتوانی است شعور عاطفی در وی بیدار می‌شود و آماده‌ی پذیرش تربیت است، غفلت پدر و مادر در این اوقات حساس می‌تواند آثار نامطلوبی بر جای بگذارد و او را بد بار بیاورد.^۲

● پرورش عاطفی کودک:

یکی از مهم‌ترین وسایل پرورش صحیح عواطف کودکان، نوازش کودک و ابراز محبت نسبت به اوست. همان‌طور که کودک فطرتاً به غذا، هوا و خواب نیاز دارد، به محبت و نوازش نیز احتیاج دارد و محبت مطبوع‌ترین غذای روان کودک است.

کودک از بوییدن، بوسیدن، در آغوش گرفتن، نوازش کردن، محبت نمودن خشنود شده و لذت می‌برد. طفلی که از دوران کودکی به‌قدر کافی از مهر پدر و مادر بهره برده و از چشمه‌ی گوارای محبت سیراب شده است، روحی شاد و روانی بانشاط دارد. او در باطن خود احساس محرومیت نمی‌کند، گرفتار عقده‌های درونی نیست و در دل وی گل‌های فضایل اخلاقی به آسانی شکفته می‌شود.^۳

۱- امام سجاده(ع). صحیفه‌ی سجاده. دعای بیست و پنجم. تربیت فرزندان

۲- محمدتقی فلسفی - گفتار فلسفی کودک جلد ۲ ص ۱۵۴ و ۱۵۵

۳- محمدتقی فلسفی، گفتار فلسفی کودک جلد ۲ ص ۱۶۱ و ۱۶۲

● مرز محبت:

یکی از علل پیدایش عقده‌ی حقارت، زیاده‌روی در ابراز محبت نسبت به کودک است. اطفالی که بیش از اندازه مورد مهر و نوازش واقع می‌شوند، لوس و از خودراضی بار می‌آیند. در طول ایام حیات به‌خصوص در موارد برخورد با مشکلات زندگی به سختی دچار احساس حقارت و پستی می‌شوند و به اعمال ناشایستی دست می‌زنند و در بعضی از مواقع ناراحتی‌های روانی و فشارهای روحی، کار آنها را به دیوانگی یا خودکشی می‌کشاند.^۱

● افراط در محبت:

این خطاست که هر وقت کودک چیزی از ما خواست آن را فوراً در اختیارش بگذاریم. اجازه دهیم کمی با محرومیت، تأخیر در، دسترسی به نیازش آشنا شود، که زندگی اجتماعی از این قماش مسائل زیاد دارد. از ایجاد عقده در کودک نترسیم و مطمئن باشیم که او از تحمل متعارف محرومیت‌ها عقده‌دار نخواهد شد. ترس از این است که در سایه محبت افراطی، کودک بی‌عرضه و نالایق بار آید و این عقده پدید آید که چرا از حیات متعارف متعادل در دوران کودکی بی‌بهره بوده است.^۲

۱- محمدتقی فلسفی گفتار فلسفی کودک جلد ۲ ص ۲۴۴ و ۲۴۵
 ۲- علی قائمی. کودک و خانواده‌ی نابسامان ص ۸۶

● شیوه‌های ابراز محبت:

محبت به کودک باید به‌گونه‌ای باشد که به زندگی کودک معنا ببخشد، کودک در سایه‌ی آن احساس موجودیت کند و در عمق وجودش احساس ارزش کند. کودکان در همه‌ی احوال در پی ارزیابی محبت والدین هستند حتی مراقبت که دریابند شما چه تعبیری در رابطه با او دارید. چه گوشه و کنایه‌ای به او می‌زنید. در نزد غیر، او را چگونه معرفی می‌کنید. چنانچه طرز برخورد و تعبیرات شما رضایت‌آمیز باشد او خرسند و در غیر این صورت شدیداً نگران و ناراحت است.^۱

● مشخصات محبت موردنیاز:

نوع محبتی که کودک می‌طلبد با دیگران فرق دارد. محبتی که به او ابراز می‌شود باید دو خصوصیت داشته باشد:

۱- بلاشرط باشد: یعنی به خاطر زیبایی، رشد، شیرین‌زبانی و ... نباشد.

۲- سرشار باشد: آن چنان که کل وجود او را در خود غرق کند.^۲

۱- علی قائمی، کودک و خانواده‌ی نایب‌امان، ص ۷۸

۲- علی قائمی، نقش مادر در تربیت، ص ۸۱ و ۸۲

● نشانه‌های کمبود محبت در کودکان:

کودکی که به بهانه‌های مختلف سعی دارد خود را به پدر و مادر نزدیک کند، دچار کمبود محبت است.

طفلی که از راه مسخرگی، دلک‌بازی، خشونت و عدم رعایت قوانین اجتماعی سعی دارد، توجه دیگران را به خود جلب کند، گرفتار نابسامانی عاطفی است. طفلی که خود را به دیگران نزدیک می‌کند و حتی به خاطر شنیدن تملقی سر از دلک‌بازی درمی‌آورد، دچار کمبود عاطفی است.^۱

● موانع تشخیص عیوب عاطفی

(حجاب محبت پدری و مادری)^۲

عموم مردان و زنان خلیات بد کودکان مردم را به خوبی می‌فهمند، ولی اکثر مردم عیوب فرزندان خود را نمی‌بینند، زیرا دستگاه تشخیص آنان در مورد فرزندان مردم آزاد و بدون مانع است، حقیقت را درک می‌کنند، ولی در مورد فرزندان خود پرده‌ی محبت پدری و مادری، حجاب عقل شده و آنان را از واقع‌بینی باز می‌دارد.^۳

۱- علی قائمی، کودک و خانواده‌ی نابسامان، ص ۷۷
 ۲- عبارت داخل پرانتز در متن اصلی نیامده و برای توضیح مطلب بیان شده است.
 ۳- محمدتقی فلسفی، گفتار فلسفی کودک جلد ۲، ص ۱۵۹.

● زمان توجه:

اگر کودک بی‌جهت و بدون علت محسوس گریه می‌کند باید او را به حال خود گذاشت که هر قدر می‌خواهد فریاد کند و اگر از این رفتار بشورد (نتیجه بگیرد)^۱ به زودی به صورت حاکم مستبدی درمی‌آید. در مواقعی هم که مقتضی است به او توجه شود نباید افراط کرد. بلکه باید دایره‌ی عمل به اندازه‌ی احتیاج و ضرورت باشد و در اظهار عواطف زیاده‌روی نشود.^۲

● حدود مراقبت مادر از کودک:

امر مراقبت از کودک نباید به حدی باشد که صورت و رنگ هوس به خود بگیرد و خودپرستی کودک را تقویت کند و گاهی مادر تمام وقت و همت خود را صرف کودک می‌کند و خود را کاملاً در اختیار او می‌گذارد به طوری که با ناز از خواب بیدارش می‌کند و با عشق و محبت خاص به شست‌وشوی او می‌پردازد و... چنین رفتاری قدرت و اراده را از کودک سلب می‌کند و او را موجودی وابسته و بی‌عرضه بار می‌آورد.^۳

۱- عبارت داخل پرانتز در متن اصلی نیامده و برای توضیح کلمه‌ی قبل از خودش بیان شده است.

۲- محمدتقی فلسفی - گفتار فلسفی کودک جلد ۲ ص ۲۶۴ و ۲۶۵.

۳- علی قائمی - نقش مادر در تربیت ص ۷۶.

● عوامل پیدایش خوی کم‌رویی:

طفلی که از اول زندگی مورد تمسخر و تحقیر دیگران واقع شده و روانش از ضربات اهانت آسیب‌دیده است، خود را ناچیز و کوچک می‌بیند و در خود احساس پستی و حقارت می‌کند.

چنین کودکی گرفتار حالت انفعال و شرمندگی است و قهراً از آمیزش با مردم ترسان است. (البته کمبود محبت هم در ایجاد این خلق تأثیر بسزایی دارد)!

● راه درمان:

تمجید و تحسین به موقع از شرایط اساسی تربیت کودک است. یکی از راه‌های پیشگیری از بیماری خجالت کشیدن و کم‌رویی کودکان، تحسین به موقع آنان است. همان‌طور که پدران و مادران موظفند فرزندان خویش را در کارهای بد توبیخ کنند و از این راه آنان را به درست‌کاری و ادب عادت بدهند، لازم است در کارهای خوب و مفید آنان را تحسین نمایند. شخصیت آنها را احیا کنند و موجبات دل‌گرمی آنان را فراهم آورند.

اصولاً باید بیشتر نقاط قوت و خوبی‌های کودک را مطرح کرد و کمتر عیب‌ها را بیان کرد مگر اینکه شرایط بحرانی باشد.^۱

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- حضرت امیرالمؤمنین علی(ع)، نهج البلاغه. ترجمه‌ی محمد دشتی. قم. نشر مشرقین. چاپ هفتم ۱۳۷۹.
- ۳- حضرت امام سجاد(ع)، صحیفه سجادیه، ترجمه و شرح حاج سیدعلی نقی فیض الاسلام. چاپ افست. ۱۳۷۵. به قلم طاهر خوشنویس.
- ۴- فلسفی، محمد تقی. گفتار فلسفی کودک از نظر وراثت و تربیت. تهران، هیئت نشر معارف اسلامی، ۱۳۵۳.
- ۵- قائمی، علی - نقش مادر در تربیت - تهران - انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران چاپ اول ۱۳۶۸.
- ۶- قائمی، علی - کودک و خانواده نابسامان - تهران - انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران چاپ دوم ۱۳۶۹.
- ۷- حاجی حسین نژاد، غلامرضا - لذت یادگیری - تهران انتشارات آمیتیس - به کوشش جمعی از معلمان آموزش و پرورش با مقدمه‌ای از مرتضی مجدفر. چاپ اول ۱۳۸۴.
- ۸- آدل فابر / الین مازلیش - به بچه‌ها گفتن از بچه‌ها شنیدن. چگونه با کودکان سخن بگوییم و چگونه به سخنانشان گوش فرادهم. جلد(۱) ترجمه‌ی عباسی فر، فاطمه - تهران - نشر دایره - ۱۳۸۳.
- ۹- آدل فابر / الین مازلیش - به بچه‌ها گفتن از بچه‌ها شنیدن، گفت و شنود با کودکان جلد (۲) ترجمه‌ی معتکف، نفیسه - تهران - نشر دایره ۱۳۸۳.